

Evaluatie Boterhammenbar

Ontbijt, lunch of een andere vorm van eten op school

Maart 2023

Inhoudsopgave

- Deelname aan het evaluatieonderzoek
- Aanbod van ontbijt, lunch of een andere vorm van eten
- De praktische organisatie
- Veranderingen in werkhouding en prestaties
- Veranderingen in gezondheid
- Veranderingen op sociaal-emotioneel gebied
- Veranderingen bij ouders/verzorgers
- Overige veranderingen
- Belemmeringen/uitdagingen voor scholen die gebruik maken van het budget
- Scholen die géén gebruik maken van het budget
- Aanbevelingen

Deelname aan het evaluatieonderzoek

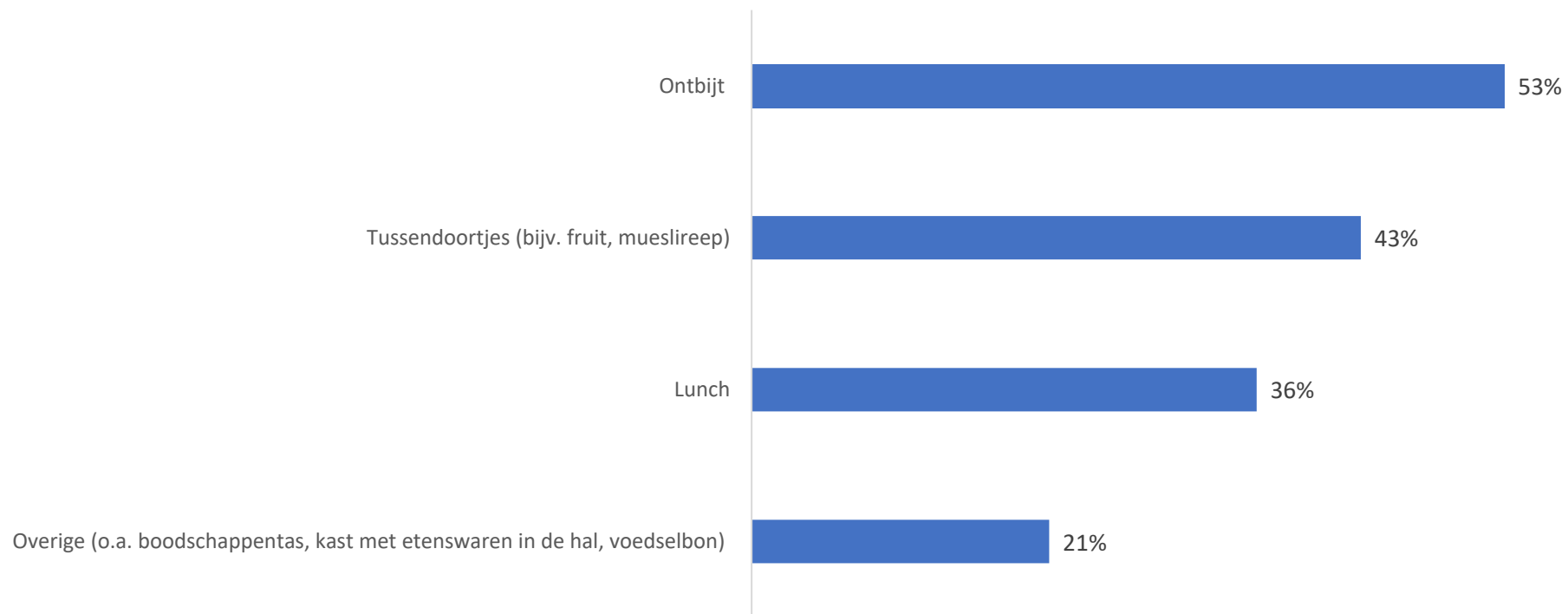
Vanaf oktober 2022 konden basisscholen gebruik maken van een budget voor ontbijt, lunch of een andere vorm van eten. De eerste aanvragen van scholen kwamen binnen op 4 oktober 2022 en vanaf dit moment zijn steeds meer scholen gebruik gaan maken van het budget. De periode waarin de ondervraagde scholen ontbijt, lunch of een andere vorm van eten hebben aangeboden varieert dus van enkele weken tot 4 maanden lang. Scholen die pas sinds kort gebruik maken van het budget, gaven vaak aan dat zij de periode te kort vonden om al van verandering te spreken. Zij antwoorden vaker 'neutraal'.

- De vragenlijst is verstuurd aan 648 scholen, waarvan 490 volledig gecertificeerde scholen, en 158 scholen die uitsluitend voor de schoolmaaltijden zijn aangesloten.
- 547 respondenten hebben de vragenlijst ingevuld.
- 457 respondenten (84%) gaven aan dat zij gebruik maken van het budget voor schoolmaaltijden
- 90 respondenten (16%) gaven aan géén gebruik te maken van het budget voor schoolmaaltijden. (zie pagina 13)

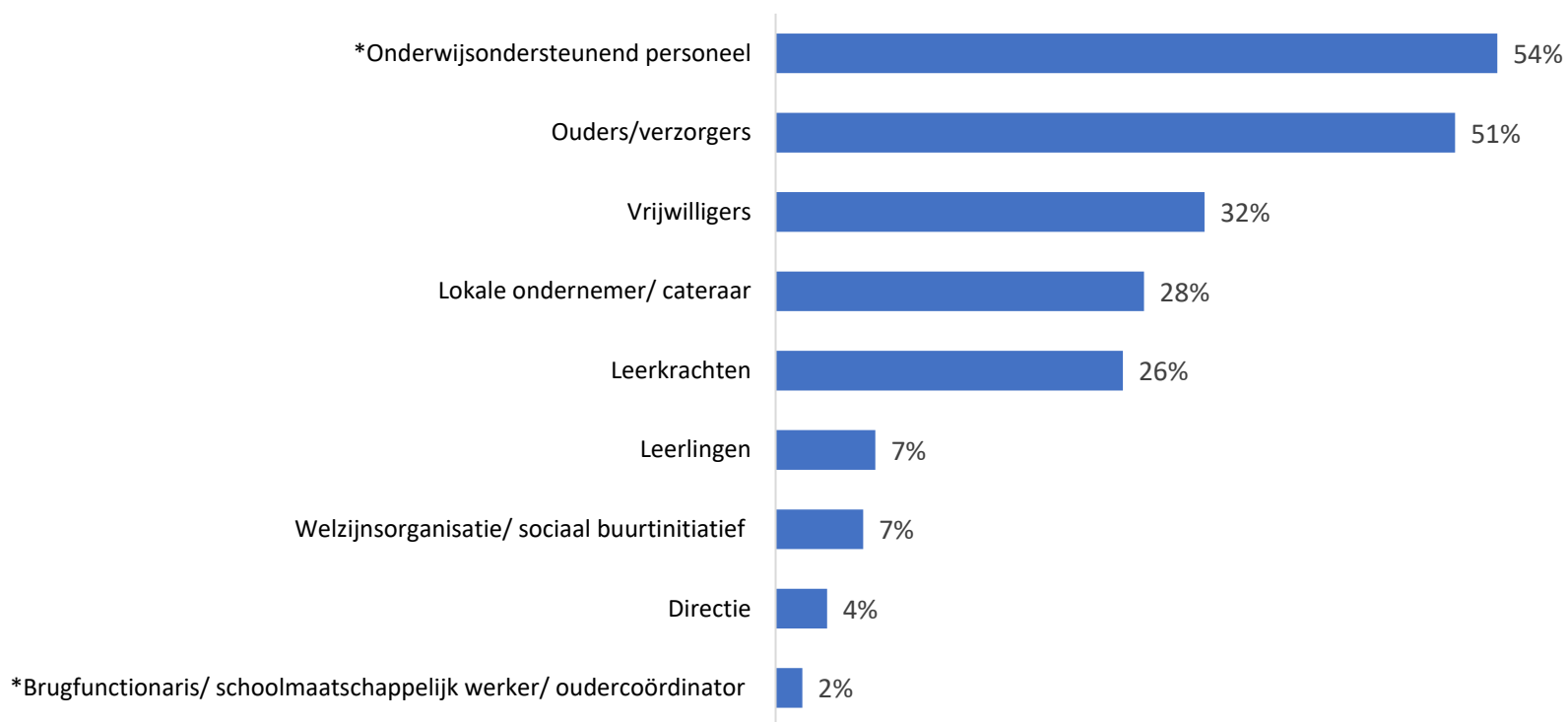
Scholen kiezen het vaakst voor het aanbieden van ontbijt

Elke school heeft zelf een passende vorm gekozen voor het aanbieden van eten. Ontbijt, lunch, fruit, een warme maaltijd of een combinatie van verschillende vormen. Ontbijt werd het vaakst gekozen, gevolgd door tussendoortjes en ten slotte lunch. Daarnaast heeft in december 2022 37% van de respondenten een kerstpakket/eindejaarspakket met etenswaren meegegeven aan de kinderen. 18% van de respondenten heeft een kerstdiner/eindejaarsdiner voor de kinderen gefinancierd uit het budget.

Onderwijsondersteunend personeel en ouders/verzorgers worden het vaakst ingeschakeld om het eten te kunnen verzorgen

Scholen kiezen zelf hoe zij het aanbod van eten willen organiseren. Veel scholen kopen zelf boodschappen in waarmee zij een boterhammenbar inrichten, en zetten onderwijspersoneel en ouders/verzorgers in die zorg dragen voor de praktische organisatie. Ook zijn er scholen die hulp krijgen van vrijwilligers of een samenwerking opgezet hebben met een welzijnsorganisatie in de buurt. Daarnaast zijn er scholen die een kant en klaar aanbod laten bezorgen. In onderstaande grafiek is te zien welke vormen van hulp werd ingeschakeld.

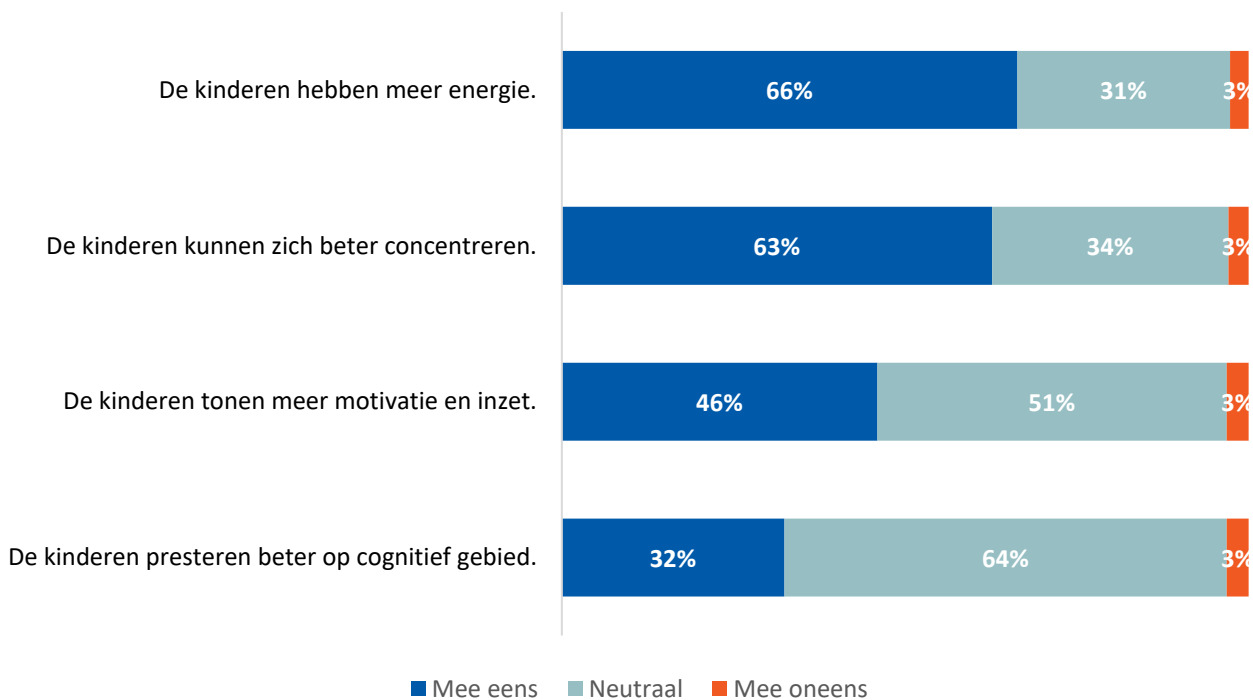

* o.a. onderwijsassistent, conciërge, intern begeleider, administratief medewerker

** Slechts een klein deel van de scholen (3 à 4 %) beschikt over een brugfunctionaris. Een brugfunctionaris ondersteunt ouders o.a. met problemen op financieel gebied.

Meer energie en een beter concentratievermogen

Twee derde van de respondenten ziet dat kinderen meer energie hebben sinds er eten op school aangeboden wordt. 63% van de respondenten merkt dat kinderen zich beter kunnen concentreren. Ook motivatie en inzet van kinderen is volgens 46% van de respondenten omhoog gegaan. Bijna een derde (32%) van de respondenten geeft aan dat de cognitieve prestaties van kinderen verbeterd zijn sinds het aanbieden van eten.

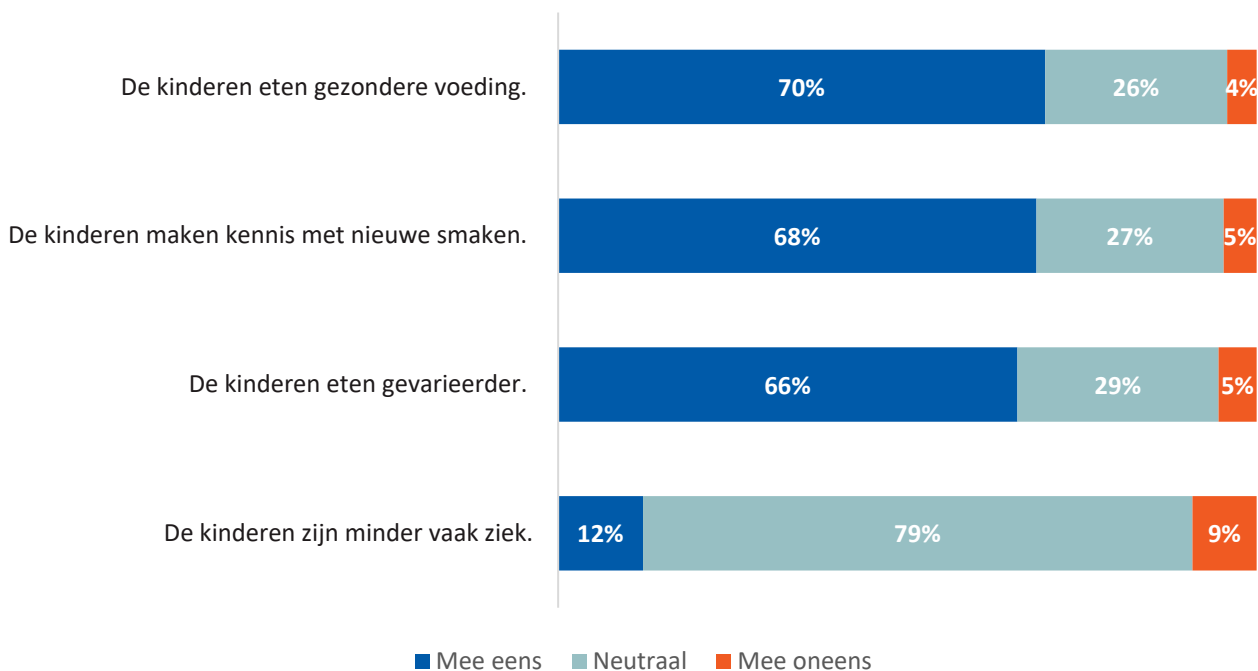
“Minder gapen, meer alert”

“Kinderen vinden het fijn om op school te eten, er zijn ook kinderen die moeilijk eten als ze net zijn opgestaan. Zij maken ook goed gebruik van de boterham in de ochtend. En hierdoor kunnen ze tot de eerste pauze beter geconcentreerd werken.”

“Kinderen geeuwen het eerste uur minder”

Kinderen eten gezonder en gevarieerder

Een ruime meerderheid (70%) van de respondenten geeft aan dat kinderen gezonder eten door het aanbod op school. Ongeveer twee op de drie respondenten geeft aan dat kinderen kennismaken met nieuwe smaken (68%), en dat kinderen gevarieerder eten (66%).

“Leerlingen eten veel meer fruit dan voorheen.”

“Door twee maal per week vers fruit aan te bieden zie je de kwaliteit van de tussendoortjes die ze de overige dagen meenemen iets verbeteren. Blijkbaar geeft dit financieel extra ruimte waardoor ze gezondere keuzes kunnen maken.”

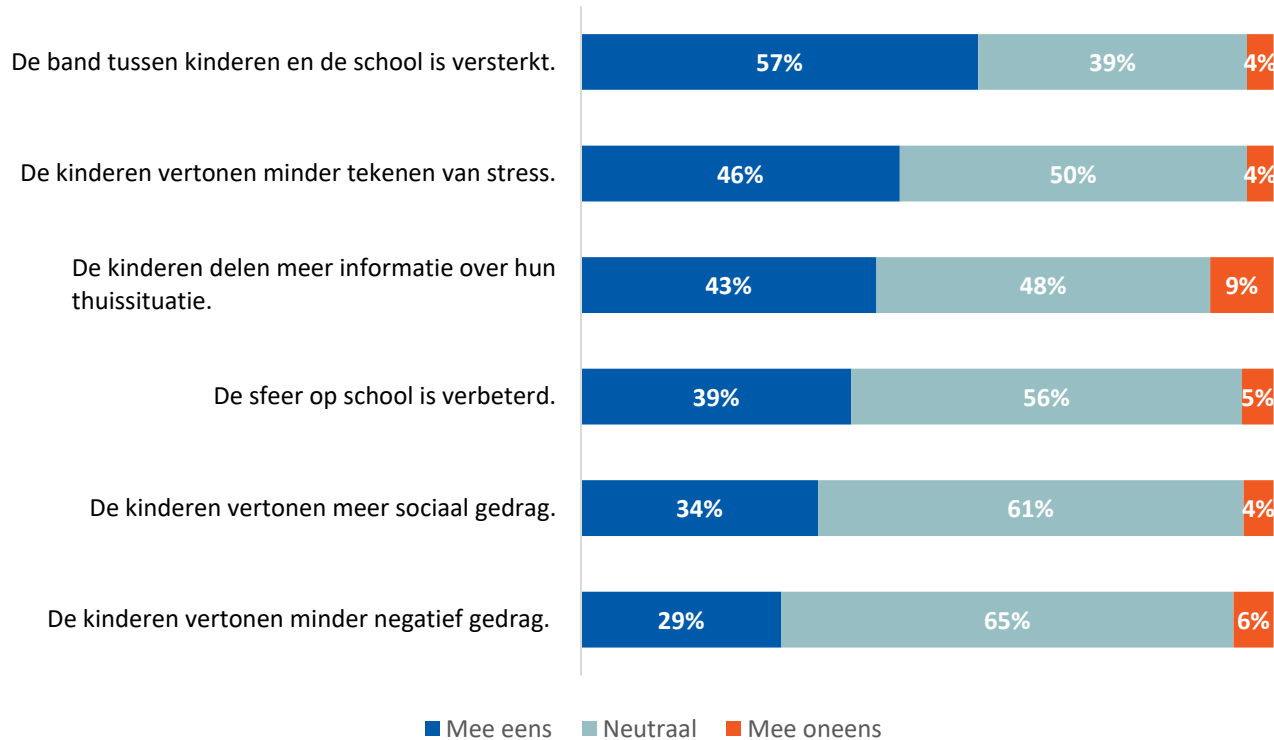
“De kinderen klagen tijdens de dag minder over hoofdpijn en buikpijn.”

“Bij de kleutergroepen draagt het samen eten nog meer bij aan gezonder eetgedrag.”

De kinderen en ouders geven aan dat ze meer dingen 'lusten'.

Een betere band en minder zorgen

57% van de respondenten geeft aan dat de band tussen de kinderen en de school is versterkt door het aanbieden van eten. Veel respondenten zien sinds het aanbieden van eten een afname van stress bij kinderen (46%). Ook geven veel respondenten aan dat kinderen opener zijn over hun thuissituatie (43%) en dat de sfeer op school verbeterd is (39%). Ruim een derde van de respondenten (34%) ziet dat kinderen meer sociaal gedrag vertonen.

“Kinderen die meer zorgeloos zijn, vrolijker, vrijer. Vertrouwen hebben.”

“Biedt aan kinderen die in een niet veilige situatie opgroeien een mogelijkheid om te ontspannen en school is een veilige plek.”

“Kinderen kunnen nu lekker ontspannen eten zonder dat er iemand kijkt wat ze hebben meegenomen van huis. Minder verdeeldheid.”

“Kinderen zorgen meer voor elkaar. Kijken meer naar elkaar om.”

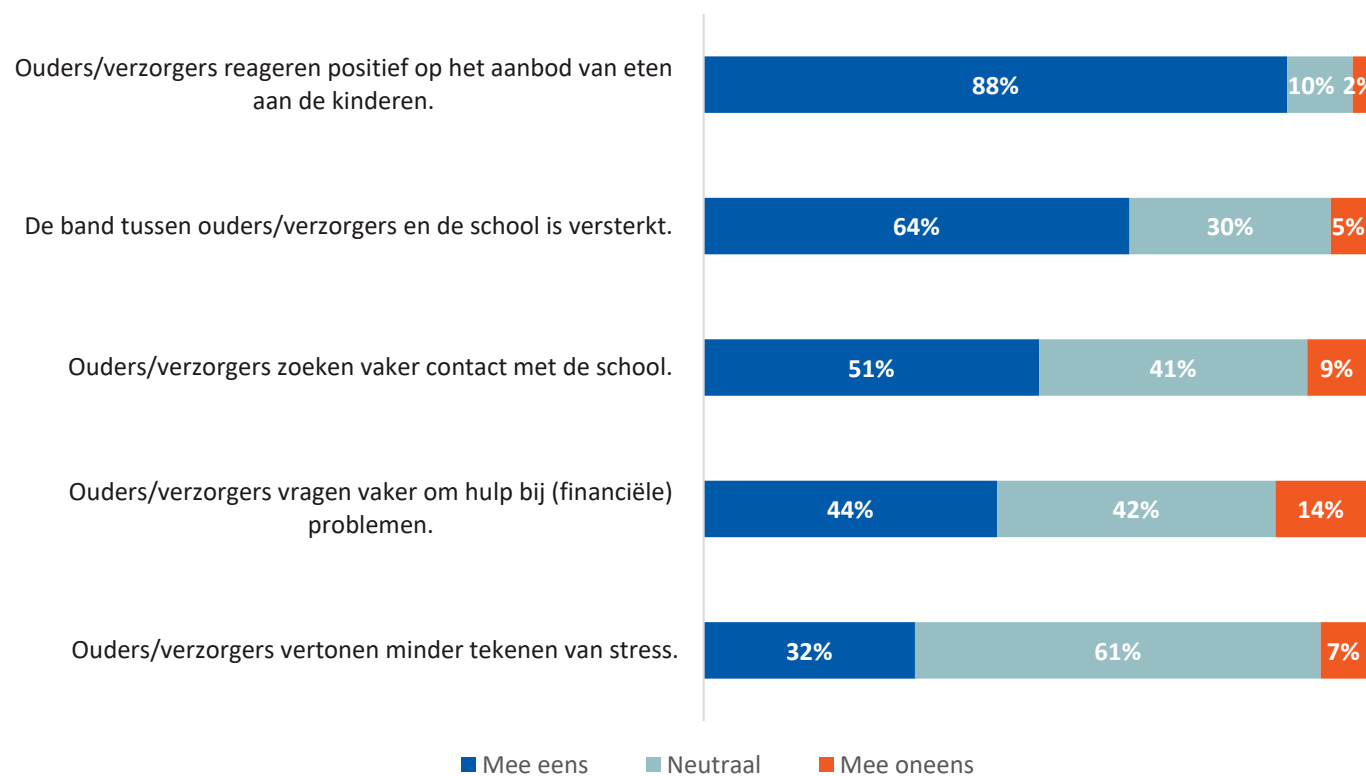
“Voor de start van het schoolontbijt kon het gebeuren dat kinderen snel ontvlamden. We zien nu dat kinderen rustiger op "moeilijke" sociale situaties reageren.”

“De oudste leerlingen bij ons op school voelen een verantwoordelijkheid de kinderen te helpen een lunch samen te stellen. Wij hebben ze opgeleid, zij dragen handschoenen en een schorten helpen klaarzetten en opruimen en schoonmaken. Het contact tussen hen en de kinderen die van de lunch gebruik maken is positief en voert door in de groepen en in de pauzes!”

“Betere sfeer in school. Meer verbondenheid.”

Waardering vanuit ouders en een toegenomen ouderbetrokkenheid

88% van de respondenten geeft aan dat het aanbod van eten gewaardeerd wordt door ouders. Ook is volgens 64% van de respondenten de band tussen ouders/verzorgers en de school verbeterd, en zoeken ouders vaker contact met school (51%). 44% van de respondenten geeft aan dat ouders vaker om hulp vragen bij (financiële) problemen. En bijna een derde (32%) van de respondenten ziet een afname van stress bij ouders/verzorgers.

“Ouders zijn meer betrokken bij de school, de drempel is veel lager geworden, doordat ze ‘s morgens bij het ontbijt helpen of gewoon gezellig erbij zijn en met ons en elkaar kletsen.”

“Een aantal ouders was in eerste instantie negatief. Dat is positief verbeterd toen ze zagen dat het kwalitatief goed eten is.”

“Ouders zijn zeer dankbaar en zeker de ouders die niet in de minima zitten maar juist de ouders die er net boven zitten en geen recht hebben op geen enkele vorm van financiële ondersteuning.”

“Wij merken vooral dat het voor ouders financiële ruimte geeft. Ouders geven aan dat er heel weinig geld te besteden is en dan is het ontzettend fijn als ze een tas met brood/beleg en fruit krijgen.”

“In eerste instantie kregen we meerdere negatieve reacties. Dat ouders het zelf wel konden regelen en school niet bepaalt wat kinderen eten. Dat is nu omgekeerd.”

“Het vertrouwen in school is vergroot, ouders zijn meer binnen de school en de NT2 lessen lopen opeens ook beter.”

“Ouders weten de brugfunctionaris nu sneller te vinden en durven die ook te benaderen.”

“Ouders voelen zich meer betrokken bij de school en dragen verantwoordelijkheid voor elkaar en alle leerlingen. Prachtige ontwikkeling.”

Een sociaal netwerk

Naast de stellingen op de voorgaande pagina's, konden scholen in een open vraag aangeven of zij nog andere veranderingen zagen sinds het aanbod van eten. Veel scholen gaven aan dat er meer verbinding is tussen ouders. Ouders ontmoeten elkaar in de school, leren elkaar kennen en durven te praten over hun financiële situatie. Dit zorgt ervoor dat het taboe rondom armoede langzaam minder wordt, en ouders eerder hulp vragen aan elkaar, of aan voorzieningen in de buurt.

“De 'ontbijtdames' zijn veelal alleenstaande moeders met een afstand tot de maatschappij. Ze hebben geen sociaal netwerk. Doordat zij, na het opruimen van de 'breakfastclub' met elkaar ontbijten, Nederlands oefenen en elkaar helpen bij allerhande administratie, hebben ze zelf een sociaal netwerk gecreëerd. Dit is zo ontzettend positief voor hen, maar ook absoluut voor hun kinderen!”

“Het lijkt of de schaamte er steeds meer af gaat, het een bespreekbaar onderwerp is. Er wordt bv in de ouderkamer heel openlijk over gesproken. Ouders durven en stellen zich kwetsbaarder op.”

“We zijn als school een ontmoetingsplek geworden voor gelijkgestemden uit de buurt. Niet alleen de leerlingen vinden verbinding met elkaar, maar ook de ouders.”

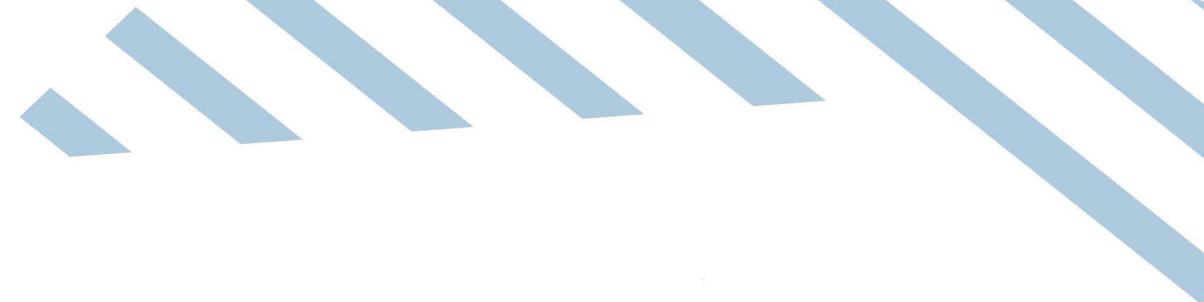
“De verbinding met de buurtkamer is veel beter en hun aanbod is nu veel beter bekend onder ouders.”

Daarnaast spreken verschillende scholen van een bewustwording van kansenongelijkheid en verschillen bij ouders en kinderen. Mensen zijn daardoor meer bereid zich in te zetten voor een ander.

“Ouders zijn zich ook meer bewust van de leefsituatie van andere kinderen en nemen steeds vaker producten van huis mee om in de buurtbox van de school te zetten.”

“Het besef in de school t.a.v. kansenongelijkheid en armoede is flink verhoogd. Dat heeft erin geresulteerd dat we nu ook sinds 2 maanden een weggeefkast in de school hebben staan. Dit is een daverend succes. Collega's, vrienden en andere mensen die spullen over hebben leggen dit hier in. De ouders met een klein budget komen nu in de school i.v.m. de breakfastclub en lopen vaak ook even langs de kast. Zo gaan we duurzaam om met de medemens en krijgen onze spullen een tweede leven. PRACHTIG!!”

“Het begrip bij ouders die het niet nodig hebben is groter, zij zijn eerder geneigd om te ondersteunen.”

Een rustige start van de dag

Een andere verandering die in de open vragen door meerdere scholen die ontbijt aanbieden genoemd werd, is dat de start van de schooldag rustiger en gezelliger verloopt. Hoewel er ook scholen zijn die aangeven dat het op tijd komen een aandachtspunt blijft, zijn er veel meer scholen die juist zien dat het ontbijt ervoor zorgt dat kinderen op tijd komen en géén onderwijstijd verliezen.

“Kinderen komen nu op tijd op school. 8.30 was lastig, maar 7.45 en dan lekker eten gaat wel goed. Ze starten veel relaxter hun dag nu. Wij zijn fan!!!”

“Leerlingen (en ouders) komen op tijd. Het is een gezellig, sociaal gebeuren, mooie start, vooral voor kinderen die dit thuis niet zo ervaren.”

“Sommige kinderen kwamen vaak te laat, omdat ze nu op school kunnen ontbijten zijn ze op tijd voor het ontbijt en dus op tijd voor de les.”

Meer zicht op de thuissituatie van leerlingen

Verschillende scholen geven aan dat zij door het aanbieden van eten meer inzicht gekregen hebben in de thuissituatie van kinderen. Er ontstaat zowel vanuit school, als vanuit kinderen en ouders een ingang voor een gesprek. Kinderen zijn zich meer bewust van kansenongelijkheid. Zij vertellen meer over belemmeringen die zij thuis soms ervaren en durven beter om hulp te vragen.

“We signaleren meer over de thuissituatie van kinderen. Ze delen meer 'ik neem het mee voor thuis, we hebben geen ontbijt' 'we hebben geen gezonde dingen thuis'.”

“Het ontbijt dient een hoger doel: zicht krijgen op de leerlingen (en mogelijk dus ook op hun thuisbasis) die structureel ontbijt op school nuttigen. We proberen als vervolg daar dan de juiste hulpverlening naar toe te sturen. (Is in prille voorbereiding nu gaande).”

Belemmeringen/uitdagingen volgens scholen die gebruik maken van het budget

57% van de respondenten geeft aan dat zij belemmeringen of uitdagingen ervaren hebben tijdens het organiseren van de schoolmaaltijd. De 5 voornaamste belemmeringen/uitdagingen worden hieronder in volgorde van frequent naar minder frequent genoemd.

- 1. De praktische organisatie vereist veel tijd en inzet**

Op sommige scholen wordt de praktische organisatie probleemloos opgepakt door ouders en/of vrijwilligers. Toch zijn er ook veel scholen die kampen met een lage ouderbetrokkenheid, een personeelstekort of andere belemmeringen waardoor het aanbieden van een schoolmaaltijd te veel werkdruk geeft. Deze scholen geven aan dat zij zeker het belang inzien van het verstrekken van een schoolmaaltijd, maar houden het op deze manier niet goed vol om dit te organiseren. Het gaat bijvoorbeeld om bestellingen doen, hulpouders regelen, de uitvoering (alles klaarzetten, opruimen) en de financiële afwikkeling. De eindverantwoordelijkheid voor deze zaken ligt bij de school en bij uitval van vrijwilligers komen taken terecht bij onderwijspersoneel. Voor onderwijspersoneel is het belastend om deze taken erbij te krijgen.
- 2. Schaamte bij ouders**

Veel scholen geven aan dat zij het lastig vinden om ouders en kinderen te bereiken met hun aanbod. Sommige scholen maken vooraf een inschatting welke kinderen/gezinnen dit aanbod nodig hebben, maar merken vervolgens dat deze doelgroep niet reageert op het initiatief. Ouders schamen zich om hun kind aan te melden voor een maaltijd of kinderen durven geen eten te pakken. Op scholen waar geen onderscheid gemaakt wordt en alle kinderen kunnen mee-eten ervaren kinderen en ouders deze drempel niet.
- 3. De financiële afhandeling**

Scholen die zelf boodschappen deden hadden niet altijd de middelen om een bedrag zelf voor te schieten. Scholen die rechtstreeks een factuur lieten betalen door het Jeugdeducatiefonds merkten soms dat (door de grote hoeveelheid aanvragen) de financiële medewerker de betaling niet op tijd kon doen en dat dit problemen opleverde met de leverancier. Voor sommige lokale kleine ondernemers was het vervolgens niet mogelijk om de volgende levering te doen. Inmiddels zijn er meer financiële medewerkers aangenomen bij het Jeugdeducatiefonds.
- 4. Onzekerheid over de duur van het budget**

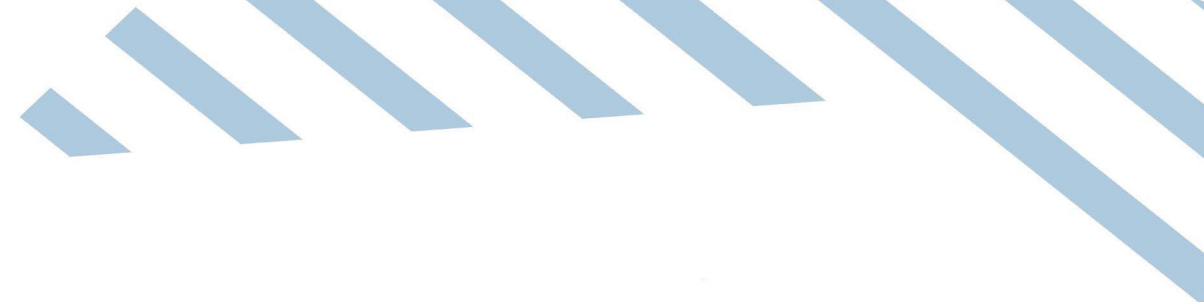
Veel scholen geven aan dat er behoefte is aan duidelijkheid over de duur van het budget. Ten eerste omdat zij willen weten of ze duurzame afspraken kunnen maken met partners. En ten tweede omdat zij niet willen dat ouders en kinderen wennen aan een situatie waarin de school kinderen van eten voorziet, als dit na een korte periode weer stopt. Sommige scholen hebben eerst de berichtgeving afgewacht of het budget verlengd zou worden.
- 5. Een gebrek aan ruimte of faciliteiten in het schoolgebouw**

Er zijn scholen die aangeven dat het schoolgebouw niet uitgerust is met een geschikte ruimte om een ontbijt of lunch aan te bieden voor zo veel kinderen tegelijk. Sommige scholen geven aan dat zij ruimte te kort komen om eten op te slaan, te koelen of te bereiden. Soms wordt het eten eerder geleverd dan het uitgedeeld kan worden, en dan staat het buiten de koeling omdat het grote hoeveelheden betreft.

Scholen die géén gebruik maken van het budget

Scholen die (nog) geen gebruik maken van het budget, gaven daarvoor verschillende redenen aan.

1. De praktische organisatie is (nog) niet gelukt.
De meeste scholen die nog geen gebruik maken van het budget, geven aan dat de praktische organisatie nog niet gelukt is. Deze scholen kampen al met een hoge werkdruk, bijvoorbeeld door collega's die uitvallen of wisselingen in personeel. Er is dan niemand die de coördinatie voor de maaltijden erbij kan nemen. Scholen die het willen uitbesteden kunnen soms geen goede vaste leverancier vinden.
2. Te weinig signalen dat kinderen niet ontbijten/lunchen.
Veel scholen die geen eten aanbieden, geven aan dat het nog weinig voorkomt dat kinderen niet ontbijten of geen eten bij zich hebben. Sommige scholen geven aan een behoeftepeiling gedaan te hebben onder ouders. Daar wordt vaak weinig op gereageerd door ouders. Ouders actief laten aangeven of zij behoefte hebben aan hulp, lijkt erg drempelverhogend te werken.
3. Er wordt al een ander aanbod ingezet.
Een aantal scholen geeft aan dat de gemeente een eigen initiatief heeft aangeboden waar de school al gebruik van maakt. Ook is er soms al een samenwerking met buurtinitiatieven die op andere wijze bekostigd wordt.
4. Geen taak voor de school
Enkele scholen geven aan dat zij het aanbieden van eten geen taak van de school vinden. Zij laten de verantwoordelijkheid bij ouders of verwijzen naar andere voorzieningen zoals de voedselbank.

Aanbevelingen:

Aan scholen die aangaven dat zij belemmeringen/uitdagingen hebben ervaren tijdens het organiseren van de schoolmaaltijden, werd gevraagd op welk gebied zij meer ondersteuning zouden willen. Op basis van alle reacties (N=222) op deze vraag, kunnen een aantal aanbevelingen gedaan worden voor het vervolgtraject.

1. Geef scholen de mogelijkheid om hun werkwijze te continueren.
Veel scholen zijn erg tevreden over het aanbod en de werkwijze die zij hebben ingezet. Zij willen dit aanbod graag op dezelfde manier blijven voortzetten. Doordat scholen de ruimte kregen om zelf een aanbod te kiezen dat past bij de wensen en behoeften van de school en hun leerlingen, zijn er veel mooie samenwerkingen ontstaan.
2. Het bereiken van de doelgroep.
Een aanbod van schoolmaaltijden voor een selectieve groep binnen de school, wordt vaak niet prettig ontvangen door kinderen en ouders. Door een schoolmaaltijd aan te bieden aan alle kinderen, ontstaat er een ontspannen en gezellige sfeer en is er geen schaamte bij ouders en kinderen.
3. Faciliteer een coördinator voor scholen die de organisatie van de schoolmaaltijden op zich neemt.
De tijd en inzet die nodig is voor de praktische organisatie van de schoolmaaltijden, wordt door scholen het vaakst genoemd als belemmering/uitdaging. Ook scholen die (nog) niet gestart zijn met een aanbod, rapporteren het vaakst een gebrek aan mankracht voor de praktische organisatie als reden. Door een coördinator voor elke school te faciliteren die zich volledig kan richten op de organisatie van de schoolmaaltijden, kan het onderwijspersoneel zich blijven richten op de bestaande taken binnen de school. Dit kan iemand zijn binnen de school die extra uren krijgt, of iemand die de school zelf in zijn netwerk heeft.
4. Beperk de administratieve handelingen.
De administratieve handelingen die te pas komen aan het doen van een aanvraag en de financiële afwikkeling kan nog verder vereenvoudigd worden. Scholen geven aan dat het declaratiesysteem soms nog te omslachtig is. Door dit proces gebruiksvriendelijker te maken, kunnen scholen vlotter werken en kunnen betalingen sneller gedaan worden.
5. Doe een vervolgmeting.
Om het effect van schoolmaaltijden op de ontwikkeling van kinderen goed in kaart te brengen, is verder onderzoek aan te bevelen. In dit onderzoek is de eerste periode van oktober 2022 tot en met januari 2023 geëvalueerd. Scholen die pas sinds kort gebruik maakten van het budget, gaven aan dat zij het lastig vinden om al veranderingen waar te nemen. Zij antwoorden vaker 'neutraal'. Door over een aantal maanden een vervolgmeting te doen, kan een beter beeld verkregen worden.